

ISBN 978-973-687-671-4
978-973-687-672-1

Ioan Tomi

MUSICA MUNDI

Pagini din istoria muzicii universale
de la începuturi până la muzica cu program

*

Editura Eurostampa
Timisoara 2008

Ioan Tomi

...să nu uităm că muzica, așa cum o putem utiliza în zilele noastre, este cea mai tânără dintre arte, deși originile ei sunt tot atât de îndepărtate ca acelea ale omului. Când ne întoarcem spre trecut, dincolo de secolul XIV, dificultățile materiale ne opresc, acumulându-se într-atât, încât ne reduc la conjecturi (ipoteze n.n.) atunci când este vorba de a o descifra.

Igor Stravinski

MUSICA MUNDI

Ioan Tomi

Pagini din istoria muzicii universale
de la începuturi până la muzica cu program

Editura Eurostampa
Timișoara, 2008

Lucrare apărută cu sprijinul financiar al
Consiliului Județean Timiș
prin
Centrul de Cultură și Artă al județului Timiș

Coperta:
Antoniu Mircescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TOMI, IOAN

**Musica Mundi: Pagini din istoria muzicii universale
de la începuturi până la muzica cu program / Ioan Tomi. -**
Timișoara : Eurostampa, 2008

2 vol.

ISBN 978-973-687-671-4

Vol. 1. - 2008. - Bibliogr. - Index. - ISBN 978-973-687-672-1

78(100)(091)

Tehnoredactare: Dorin Davideanu

Editura **Eurostampa**
Timișoara, Bv. Revoluției din 1989, nr. 26
Tel./fax: 0256-20 48 16
E-mail: edituraeurostampa@gmail.com
www.eurostampa.ro
Tiparul executat la **Eurostampa**

CONTINUT

CAPITOLUL I MUZICA ANTICHTATĂRI

MUSICA MUNDI

Muzica muzicală sumero-babiloniană - Muzica
vechii Egipt - Știința și practica muzicală în India
vechii Indus - Cultura și filozofia muzicii Chinei
antice - Cultul muzical al egiptienilor - Muzica Greciei
antice - Muzica Imperiului roman

CAPITOLUL II MUSICA MEDIU (IMPERIUL)

Muzica bizantină. Origine, esență, stiluri, circuli e-
litari, melos și melosul - Raporturile dintre melos
și hieararhie de servare bizantină. Persecuțiile
iconoclaste și procesul ecumenic de la Niceea, Conciliul de
Nicaea și procesul ecumenic de la Hieronsa - Muzica
grecilor. Ambrozian de Milano, Fusa Gregor și
Hilary - Conceptul ecumenic și Fundamenturi teoretice
teoretice, Boetius, Guido d'Arezzo

CAPITOLUL III MUZICA MEDIEVALĂ A MILeniuIULI

Artis magistri Școala de la Notre-Dame, Leoninus
și Perotin - Școala de la Metz, interpretarea, stilul și
Mozart's notăci, jonctivă, necesitate și spiritul
deosebit al muzicii, tranziții și simfonii - Art
muzicală medievală, conceptele de simfonie și
discursivitate, simfonie și simfonie, simfonie
simfonie și simfonie

Lucrarea aparține cu dreptul financiar al
Consiliului Național de
prin
Centrul de Cercetare și Artă al Institutului de Teorie și
Muzică

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TOMI, IOAN
Muzică. Numele. Pagini din istoria muzicii universale
de la începuturi până la sfârșitul secolului al XX-lea
Timișoara: Editura Eikon, 2008
1 vol.
ISBN 978-973-47-4714-4
Vol. I - 978-973-47-4714-4 - ISBN 978-973-47-4715-1
Vol. II - 978-973-47-4715-1 - ISBN 978-973-47-4716-8

Teză de doctorat: Doina Diaconescu
Editura Eikon
Timișoara, România
Tel: 0256-204416
E-mail: eikon@eikon.ro
www.eikon.ro
Către contact la Eikon.ro

CONȚINUT

Cuvânt înainte 9

**CAPITOLUL I
MUZICA ANTICHITĂȚII** 11

Cultura muzicală sumero-babiloniană – Muzica vechiului Egipt – Știința și practica muzicală în India multimilenară – Cultura și filozofia muzicii Chinei antice – Cultura muzicală a evreilor – Muzica Greciei antice – Muzica Imperiului roman.

**CAPITOLUL II
EVUL MEDIU (TIMPURIU)** 31

Muzica bizantină. Origini, genuri, stiluri, circulație. Despre melozi și melurgi – Repertoriile latine romane și beneventine de sorginte bizantină. Persecuțiile iconoclaste și exodul călugărilor din Răsărit. Gerard de Sagredo și școala muzicală de la Morisena – Muzica gregoriană, Ambrozius de Milano, Papa Grigore al III-lea – Concepții estetice și fundamentări teoretice. Cassiodor, Boetius, Guido d'Arezzo.

**CAPITOLUL III
MUZICA MEDIEVALĂ A MILENIULUI II** 43

Ars antiqua. Școla de la Notre Dame. Leoninus și Perotinus cel Mare. Începuturile polifoniei – Muzicanții nomazi: jongleuri, menestrelți și spielmanni. Arta trubadurilor, truverilor și minnesăngerilor – Ars nova. Notația mensurală, conceptele de consonanță și disonanță. Muzica religioasă și profană. Teoreticianul epocii Philippe de Vitry.

CAPITOLUL IV RENAȘTEREA

53

Rinascita – Renaissance – Reformatio sau reînvierea spiritului antic – Principalele centre: Roma, Florența, Veneția. Formele muzicii vocale ale Renașterii: motetul, misa, madrigalul, frottola, villanella. Luca Marenzio, Claudio Monteverd, Carlo Gesualdo di Venosa – Practica instrumentală renascentistă. Basul cifrat. Ricercarul și canzona. Pavana, gagliarda, saltarello, curanta (courante), chansonul. Genuri improvizatorice: preambulum sau praeludium și toccata – Reforma. Martin Luther, coralul protestant. Contrareforma. Contrapunctul palestrinian.

CAPITOLUL V BAROCUL MUZICAL

67

Camerata florentină. Începuturile operei – Răspândirea operei în Italia – Opera în Franța secolului al XVII-lea – Opera în Germania și Anglia secolului al XVII-lea – Muzica instrumentală între anii 1600-1750. Stile nuovo. Lutierii celebri. Ricercarul, canzona instrumentală, sonata da chiesa, sonata da camera, concerto grosso, concertul instrumental, suite. Claudio Monteverdi, Girolamo Frescobaldi – Pleiada de aur a barocului instrumental italian. Arcangelo Corelli, Francesco Geminiani, Pietro Locatelli, Giuseppe Tartini, Antonio Vivaldi – Emanciparea clavecinului. Domenico Scarlatti – Barocul muzical german – Johann Sebastian Bach – Georg Friedrich Händel – Opera bufă. Războiul bufonilor – Christoph Willibald Gluck și reforma operei. Manifestul estetic al reformei genului și recăștigarea demnității pierdute.

CAPITOLUL VI CLASICISMUL MUZICAL

121

Drumuri spre clasicism. Premoniții, cristalizări. Școala de la Mannheim – Faimoasa triadă a clasicismului muzical (*Haydn, Mozart Beethoven*) – Joseph Haydn. Simfoniile. Marile cicluri ale simfoniilor lui Haydn, Muzica de cameră. Cvartetele și concertele instrumentale – Wolfgang Amadeus Mozart. Simfoniile mozartiene. Finis coronat opus. Creația de operă. Concertele instrumentale. Muzica de cameră. Muzica religioasă – Ludwig van Beethoven. Simfoniile beethoveniene. Uverturile. Creația concertantă. Opera „Fidelio“. Geometria variabilă a formelor muzicale beethoveniene. Creația instrumentală. Cvartetele beethoveniene.

CAPITOLUL VII ROMANTISMUL MUZICAL

181

Franz Schubert, creatorul liedului romantic. Creația instrumentală. Simfoniile – Carl Maria von Weber, părintele operei naționale germane – Creația instrumentală din perioada romantismului timpuriu – Felix Mendelssohn-Bartholdy sau magia *Cântecelor fără cuvinte*. Simfonismul mendelssohnian – Robert Schumann. Cele patru simfonii. Schumann, maestrul aforismelor – Frederic Chopin. Apetența pentru formele miniaturale. Structuri flexionare ale formelor dezvoltate chopiniene – Hector Berlioz, creatorul muzicii cu program.

Bibliografie (selectivă)

231

Indice de nume

235

Cuvânt înainte

Sub genericul **Musica mundi**, la sfârșitul anilor '90, au fost publicate în suplimentul cultural „Paralela 45” al cotidianului timișorean „Renașterea bănățeană” 102 recenzii cuprinzând, în ordine cronologică, momente semnificative din istoria muzicii universale. Aceste texte nu erau altceva decât sinteze, în limitele spațiului tipografic oferit cu generozitate de redacție (secția culturală), din cursul de istoria muzicii universale pe care l-am predat la Universitatea „Tibiscus” (muzica de la începuturi până la Berlioz – respectiv, până la muzica cu program) și apoi la Universitatea de Vest din Timișoara (școlile naționale, perioada modernă și contemporană). Am preluat sistematizarea primului curs de la regretatul muzician Nicolae Boboc, obligat să renunțe (1992) la catedră, din motive de sănătate. Domnia sa mi-a propus să continui ceea ce începuse cu multă dăruire. Eram conștient că nu-mi va fi ușor în primul rând să-l succed pe distinsul muzician-filozof o adevărată personalitate enciclopedică iar apoi și pentru faptul că moștenirea informațională, în acel moment, era prea sumară, dar am acceptat totuși această provocare. Aveam la dispoziție doar programa analitică, așa cum a gândit-o, dar nu și textul cursului pentru că el nu exista decât sub forma unor idei însăilate pe niște ciorne, singurele „relicve” ale expunerilor sale, aflate astăzi în arhiva familiei. Nicolae Boboc, fiind un orator înnăscut improvizat, pur și simplu, cursul urmând să-l redacteze ulterior când i se va fi structurat o imagine de ansamblu care să corespundă cerințelor și profilului facultății de etnomuzicologie nou înființată în cadrul Universității „Tibiscus”, și aceasta la început de drum. Mi-am pus oarecari speranțe în notițele câtorva studenți conștiincioși, prin care să se poată reconstitui măcar unele idei și formulări care i-au aparținut. Din păcate nici acest demers n-a funcționat mulțumitor. După ce că erau puțini studenți

înscriși la facultatea respectivă, prezența quasi ad libitum n-a fost de bun augur. Așa că s-a notat și păstrat prea puțin pentru a putea reface discursul logic al maestrului. Un lucru este cert, amintirea acelor ore de aleasă ținută intelectuală a rămas încă vie, și nu este vorba de o imagine idilică ci dimpotrivă, de una adânc dăltuită în memoria foștilor studenți care, seduși de frumoasele itinerarii ale profesorului în tainele trecutului muzical, permanent ornat cu minunate asocieri din diverse zone ale culturii universale, uitau că trebuie să și scrie.

Așadar pornind de la aceste firave izvoare și sfătuit ulterior în întâlnirile pe care le-am avut cu distinsul muzician, atât cât a mai fost posibil, mi-am structurat textul propriu care a cunoscut ulterior metamorfozări, mai bine zis adaptări, în funcție de scopul utilizării.

M-au ajutat în procesul de redactare, de asemenea, și o bună parte din textele (în general informații sau comentarii) pe care le-am prezentat în comunicări sau referate în cadrul unor simpozioane sau congrese de muzicologie, în materiale de presă, dar mai ales în programele de sală ale Filarmonicilor din Timișoara și Arad, timp de aproape patru decenii.

În consonanță cu programul de revigorare culturală a acestei zone cu tradiții atât de vechi și atât de nobile cum este Banatul timișan, program pe care Consiliului județean Timiș dorește să-l dezvolte neîntârziat, am considerat că este de datoria mea să mă raliez acestui demers educațional reformulând cursul. Oricum se impuneau unele actualizări cu informații mai recente și o mai consistentă lărgire a ariei bibliografice, pentru ca acest volum să se poată constitui într-o carte utilă informării, de ce nu, unui proces educațional. Trebuie subliniat faptul că ne aflăm în fața nu a unui tratat ci a unei istorii povestite, fără un limbaj excesiv de profesional, cu o terminologie neîncifrată. Ea poate fi utilă și învățământului vocațional dar și elevilor și studenților indiferent de orientarea lor profesională. Poate fi un ghid eficient și pentru marele public dornic de instruire. Este o carte utilă în orice bibliotecă.

Ioan Tomi